

MIT ÜZEN TESSEDIK A MÁNAK?

dr. Merkei Attila

Budapest Főváros IX. kerülete, Ferencváros Önkormányzata, amerkei@freemail.hu

ABSZTRAKT

A projektoktatás elméletileg minden tanulási egység elsajátítására alkalmas, nélkülözhetetlen viszont azokban a komplex témakörökben, ahol konkrét tapasztalatszerzés útján elsajátított ismeretek jelentik a képzettséget. Ilyen például a fenntarthatóságra nevelés pedagógiája: a környezetpedagógia, de könnyen belátható, hogy az agrárszakképzés is e fogalomkörbe tartozik. Mindezeknek célja: a környezettudatos, felelősségteljes magatartás kialakítása.

A szakirodalom általában egyetért abban, hogy ma a magyar népességnek a természettudományok iránti érdeklődése a lehetőségek ellenére aggasztóan alacsony szintű. Ez Tessedik korában is így volt, azzal a kitéttel, hogy a korabeli lehetőségek nagymértékben korlátozottak voltak. Tessedik oktatási paradigmaváltásának is köszönhetően megkezdődött a magyarországi mezőgazdasági szakképzés világszínvonalúvá tétele, amely egészen a rendszerváltásig tartott.

Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a mai agrár-gazdasághoz rendkívül hasonló Tessedik-i korban, a általa képviselt, ösztönösen vagy tudatosan kidolgozott oktatási újítások, mondhatni szakképzési reform, mennyiben tekinthetőek a mai ismereteink alapján, projektpedagógiai rendszernek, oktatási-nevelési tevékenysége mennyiben projektoktatás?

KULCSSZAVAK: agrár-szakképzés, környezetpedagógia, természeti tárgyak oktatása, projektpedagógia 250 évvel ezelőtt és ma,

„agendo decere” (cselekedve tanulni)

Tessedik Sámuel

1. BEVEZETÉS

Annak ellenére, hogy egy felfokozott, természettudományok által meghatározott világban élünk, a magyaroknak a természettudományok iránti érdeklődése aggasztóan alacsony szinten van (Math, 2013). Ennek számos oka közül elsőként feltételezhető, hogy a természettudományos oktatás tananyaga és egész gondolkodásmódja alkalmatlan arra, hogy a diákok többségét motiválja, kialakítsa bennük a tanulás iránti érdeklődést, és hasznos tudáshoz juttassa őket. Ez azért is elgondolkasztó, mert ritkán látni a kisgyermekek között olyat, akik ne volnának fogékonyak az őket körülvevő természetre, az állatokra, a növényekre, a természeti jelenségekre, a társas kapcsolatokra, ne érdeklődnének az új, számukra addig ismeretlen környezeti változások iránt. Számos pedagógus véleményét összevetve könnyen lehet, hogy a bajok gyökere az iskoláskorú gyermekek, (diákok) motiváltságának elvesztésével hozható összefüggésbe, amelyet mára a digitális korszak változásai még erőszakosabban felerősítenek.

Míg a 18-19. század magán szakképző intézményeiben jó eredménnyel folytatták a termelési színtéren végzett, munkára alapozott szakképzést, addig hazánkban az 1950-es évektől több tényezőnek köszönhetően a termelési körülmények között végzett, munkára alapozott képzés eltűnni látszik.

A változtatásokhoz az agrárszakképzés pedagógusainak és szakembereinek radikális és gyors szemléletváltásra lenne szüksége. Ezekre a kihívásokra adhat választ a projekt pedagógia, amely a nagy pedagógus, oktatáspolitikus elődök nyomán kidolgozott, a mai igényekhez adaptált, a mai célkitűzéseket elérni akaró következetes oktatási, nevelési és képzési stratégiát kínál.

Mindezt Tessedik, szellemében és magyar nemzet hasznára: „tanítványaimat, tehát értelmesen gondolkodó emberekké képeztem, óvtam őket a butaságtól, babonaságtól, veszélyes nézetektől, rendtelenségtől és büntől, hogy így a természet nagy teremtményének és fenntartójának igaz ismeretére, a természeti dolgok illő használatára, az iparra és ezzel a földi és mennyei boldogságuk megszerzésére vezessem” (Tessedik: Önéletírás).

Ki volt Tessedik Sámuel? Templomépítő evangélikus lelkész, iskolaalapító, pedagógus vagy népnevelő és tanító, gazda, számos növény elterjesztője, kísérletező tudós, vagy csak egy korabeli „innovátor”, talán az első „vidékfejlesztő”? Tessediket minden érdekelte, ami a környezetében előfordult, mindennel foglalkozott, ami javításra szorult, és az volt bőven, bizony jól kitöltötte hosszúra nyúlt életét. Tessedik reformer volt a reformkor előtt, annak minden nehézségével, gyötrelmével, és ritkán sikerével, örömeivel együtt.

A 18. századi felvilágosodás hatása magával ragadta a nevelést is. A termelőerők változása más világkép és új igények kialakulásával járt. Ennek az időszaknak egyik legérdekesebb egyénisége volt Tessedik. Benne megtalálhatók a kor erényei és hibái egyaránt. Állhatatosan vallott meggyőződése, hogy Magyarországnak szakítania kell a feudális szemlélettel. A parasztság életkörülményeinek megjavításának, gazdasági és kulturális felemelkedésének áldozta egész életét. Tessedik példát mutatott arra, hogy a kedvezőtlen körülmények ellenére is lehet nagyot és maradandót alkotni.

Az utókor nagy szerencséje, hogy Tessedik Sámuel író ember is volt, aki nem volt rest papírra vetni gondolatait, elképzeléseit, terveit, és munkája eredményeit. Amíg számos vonatkozásban Tessedik korabeli ismereteit és elképzeléseit meghaladta az idő, addig jókora csokor az a szellemi örökség is, amit a ma emberének meg kellene szívlelni életművéből. Ezért vállalkoztam arra, hogy bemutassam Tessedik szellemi örökségének azt a szeletét, amelyet a ma oktatási-képzési hivatást (feladatot) ellátó pedagógusainak, szakembereinek ismerni kell. Tessedik megismerésével egy olyan ember szellemiségére érezhetünk rá, amely Tessedik nagyságát meghatározta és örökkévalóságát adta. Nélkülük a ma embere nagy hiányosságban szenved: a mindenre nyitottságot, az újat, a jót, a jobbat keresést, a megoldásért elszántan küzdő, áldozatkész embert. Tessedik élete példamutató, szellemi öröksége elévülhetetlen, amelyet kötelességünk tovább vinni és átadni az egymást követő generációknak.

Ez évben külön aktualitása is van dolgozatom elkészítésének. Kötelességemnek érzem egy cseppet jobban elgondolkodni, többlet törődni, talán jobban megérteni Tessedik csodálatos életét, és munkásságát, kiváltképp a reformáció kihirdetésének ötszázadik évfordulóján, amikor Luther Mártonra, az evangélikus egyház megalapítójára, a protestáns vallás elindítójára emlékezve ünnepeljük Tessedik 275. születésnapját és a szarvasi gyülekezetbe történő beiktatásának 250. évfordulóját. Bízom benne, hogy megfelelek e nemes feladatnak!

2. KUTATÁSI MÓDSZER

A projektpedagógiával és projektoktatással foglalkozó szakirodalom tanulmányozásán keresztül (3. fejezet) táblázatba rendeztem a projektoktatásnak széles szakmai körben elfogadott ismérveit, a különböző szerzők definíciói alapján, a kezdetektől napjainkig. Azokat a saját magam által képezett megosztás szerinti csoportokba rendeztem. Összesen 10 ilyen csoportot képeztem, mely csoportok értékrendjükben közel azonos kritériumokat tartalmaznak. A csoportokat úgy állítottam össze, hogy a benne foglaltatott szemelvéymennyiség még kezelhető legyen, és viszonylag pontos következtetéseket lehessen levonni tartalmukból.

A csoportok létrehozása után Tessedik különböző írásaiból: többnyire az Önéletírásából, továbbá más szerzőktől a Tessedikre és munkásságára, pedagógiai tevékenységére, nevelési elveire vonatkozó megállapításokból egy mátrixot képeztem. Ezek adták az értékelésem logikai alapját.

A kutatásom előkészítését, a szemelvények gyűjtését és értékelésem elkészítését Kováts-Német Mária professzor asszony által megfogalmazott szellemiség és értékrend szerint próbáltam elvégezni: „a projektpedagógia célkitűzése a konstruktív életvezetés; oktatási stratégiája projektoktatás, megvalósulása kitágítja az iskolai kereteket, feltételezi tevékenységorientált iskolamodellt. A konstruktív életvezetés, mint alapérték biztosítja a nevelési folyamat irányításában, szervezésében a közösségfejlesztés és az egyén fejlesztésének harmóniáját. A konstruktív életvezetés szociálisan értékes és egyénileg is eredményes. A nevelés lényege az értékközvetítés, és feltételezi a felelős magatartás repertoárjának gyakoroltatását. (Kováts-Német Mária 2010)

A táblázat megszerkesztésének alapját jelentette az alábbi csoportosítás, mely ismérveket tovább bontottam.

A pedagógiai projekt ismérvei (Kőváriné - Bogáthné Erdődi J. 2010):

1. A pedagógiai projekt mindig komplex, alkotó jellegű megismerési-cselekvési egység

2. A pedagógiai projekt "valóságos" (tárgyi vagy szellemi) produktum létrehozásának valóságos vagy szimulált (modellált) folyamata
3. A pedagógiai projekt tanárok és diákok partneri együttműködése
4. A pedagógiai projekt a differenciálás eszköze

3. SZAKIRODALMI ÖSSZEFOGLALÓ

3.1. Tessedik Sámuel pedagógiai törekvései

Tessedik pedagógiájának kitűzött és következetesen keresztül vitt célja: „a gyakorlati életre való képzés, és a hasznos állampolgárok nevelése” volt. Ez utóbbiban megegyezett az aufklärista korszellemmel. Mély érzések jellemzik, amikor a nemzeti és vallásbeli gyűlölködést, mint a lemaradás okait és a fejlődés gátjait említi „A parasztember Magyarországon micsoda és mi lehetne, egy jó rendbe szedett falunak rajzolatjával egyetemben” című munkájában (Tessedik 1786).

Tessedik a felvilágosodás törekvéseinek egyik legeredményesebb magyarországi megvalósítója. A parasztság anyagi és kulturális felemelkedéséért fáradozik, az akkori magyar társadalmi viszonyokra alkalmazott – mindkét nembeli ifjúságra kiterjesztett – művelődési anyag, iskolai szervezet és tanítási módszer, gyakorlati oktatás és munkára nevelés megalkotásával és megvalósításával. A felnőttek átnevelését is azzal a filantróp szándékkal kíséri meg, hogy a fejlettebb polgári társadalom pusztán neveléssel, a művelődésügy demokratizálásával is megvalósítható. Társadalompolitikai szemléletének ez az alapja, ugyanakkor korlátja is. Ebben gyökeredzik reformeri elkötelezettsége; elkülönülése a forradalmi utat választó radikális demokrátáktól. (Tóth 1980)

3.2. Tessedik korának pedagógiája, oktatási rendszere

Minden nevelési rendszer, eljárás, módszer, amely a gyermeket magához mérten autonóm, aktív és szabad önálló lényként kezeli, Rousseau-ra vezethető vissza. Rousseau szerint a gyermek képes önálló elhatározásokat hozni, önállóan célokat kijelölni és ezeket önállóan végrehajtani. A nevelő feladata olyan szituációkat teremteni, amelyek következtében a növendék életre szóló tapasztalatokat szerezhet. A gyermek örömmel végzett tevékenysége egyben a tanulás motivációja is. (Hortobágyi 1998)

A 18. század második és a 19. század első felének oktatási rendszerét Magyarországon a két, az alsó- és középfokú oktatást átfogóan és egységesen szabályozó állami tanügyi rendelet, az 1777-es és az 1806-os Ratio Educationis szabta

meg. Történeti jelentősége részben abban állt, hogy ekkor valósult meg először, hogy az állam szabályozta az oktatásügyet, amely azelőtt az egyházak belügyének számított. Mindez a felvilágosult abszolutizmus gondolatvilágából következett: az iskolák a közjót kell, hogy szolgálják, és ezen az alapon az uralkodó jogot formálhat az iskolarendszer szerkezetének, a tananyag tartalmának és az oktatásban érdekelték (tanárok, diákok, tanügyi hivatalnokok, stb.) feladatainak meghatározására. A rendelet első abban a vonatkozásban is, hogy a teljes oktatásügyet (a népiskolától az egyetemig) egységesen rendezte. (Wikipedia 2017)

Bármilyen lelkes nyilatkozatokat tett is Tessedik az 1777. évi Ratio Educationis mellett és annak dícséretére, pedagógiai munkássága mégsem annak kiegészítését, hanem bírálatát képezi. Az ugyanis elsősorban a gimnázialis képzéssel foglalkozik és nagyon mostohán bánik a falvak speciális oktatási igényeivel. Tessedik ezt a jelentősen nagy úrt igyekszik a maga lehetőségeihez és erőforrásaihoz képest legalább helyileg pótolni. (Penyigei 1980)

Tessedik pedagógiai munkásságából, írásaiból, a nevelés jövőjét formáló meggyőződése sugárzik. A pedagógus felelőssége hatja át évszázadokra szóló üzenetét: „Én magam részéről mindent elkövettem, amit csak elkövettem ennek a tervnek a megvalósítására, mert bíztam abban, hogy annyi sok határozott felszólítás után komolyan bevezetik a magyarországi falusi iskolákba a reáliák tanítását; arra törekedtem, hogy az eddigi oktatás súlyos hiányait lehetőleg gyakorlati tárgyak tanításával pótoljam, és reméltem, hogy ezáltal hazámban legalább kortársaim utódainak igazi szolgálatot teszek.” (idézi: Vincze 1956)

Tessedik egész életműve, gyakorlati alkotásai és kiterjedt irodalmi munkássága arra utalnak, hogy nem csupán Szarvas és a Körös-vidék életének és parasztságának átformálására szorítkozó provinciális újíto, hanem az egész magyar polgári átalakulás egyik patrióta reformere, előharcosa, előkészítője. Azért tudta a polgári haladást szolgáló pedagógiai, társadalompolitikai és gazdasági nézeteit megfogalmazni és a gyakorlati oktatást példamutatóan megszervezni, mert jól ismerte kora feudális viszonyait. (Tóth 1980)

A parasztság felemelkedésének útját a megjobbított gazdálkodásban, a mezőgazdasági termelés általa kimunkált és igazolt intenzív módszerei elterjesztésében látja. Szerinte ez az egyik alapvető feltétele a termelőerők polgári irányú fejlesztésének. A parasztság számára meg akarja teremteni a gazdasági biztonság és önállóság feltételeit (földtulajdon, korszerű termelési ismeretek, a talajjavítás és melioráció alkalmazása, politikai szabadságjogos tb.) (Tóth 1980)

3.3. Tessedik oktatási reformja, iskolája

Egészséges szerkezetű mezőgazdasági intézetek, meleg és fény együtt, mi ezer szunnyadó csírának életet ad – nagyszerű termőfa, amely a tudvágnak ím értéket, anyagi kincsének elővarázsolásához bányászokat terem -, végül bánya, melynek keblében roppant kincs rejlik s minél mélyebben munkáltatik, annál dúsabban fizet (Galgóczi 1879).

Tessedik életműve, pedagógiai tevékenysége az egyetemes és a magyarországi nevelés történetének szerves részeként alakult ki, meghatározott neveléstörténeti gyökerekből, intenzív kölcsönhatásban a korszak pedagógiai áramlataival és szélesebb körű történeti összefüggéseivel. Pedagógiai reform tevékenységének több szempont szerinti feltárása választ adhat arra is, milyen összefüggésben vannak Tessedik pedagógiai újításai a korabeli társadalmi igényekkel, mennyiben szolgálják a társadalmi haladást, és az ott tapasztalt pedagógiai összefüggések mennyiben hasznosíthatóak a mai körülmények között. Úgy is feltehetném a kérdést, a Tessedik féle pedagógiai reformtettekkel, példákkal, javaslatokkal tudunk-e válaszolni korunk pedagógiai kihívásaira?

Tessedik pedagógiáját jellemzi, hogy haladó hagyományokon épült. Comeinus örökösének tekinti magát, példaképének tartotta. Mindketten az iskoláztatás teljeskörű reformja mellett az oktatás szélesebb kiterjesztését szorgalmazták.

Tessedik Comeinus iránti tisztelete jelenik meg abban is, hogy 1791-ben kiadta Comeinus 1650. november 24-én írt híres sárospataki beköszöntő beszédét a „De Pollenda e scholis ignaviva” című munkájának egyes részleteivel, saját megjegyzéseivel és magyarázataival (Penyigei 1980) Ezt Tessedik pedagógiájának alátámasztását és igazolását is szolgálta.

Azonban nemcsak a múlt hagyományaiból élt, hanem előszeretettel forgatta korának pedagógiai irodalmát, intenzív és hatékony kapcsolatot ápolt pedagógus-nevelő kortársaival: különösen Pestalozzi, Rochow, Basedow, Salzmann, Campe, Möser és Sonnenfels munkái hatottak rá. Kedvelte Locke és Rousseau racionalista jellegű eszméit, amelyek szerencsésen párosultak az utilitarizmussal.

Oktatáspolitikai szemléletének középpontjában, a mindent átható felvilágosultság alapján kidolgozott általános népoktatás megújítása, az utilitarizmus, és az életre előkészítő gyakorlati gazdasági (mezőgazdasági és ipari egyaránt) ismeretek rendszere áll. Tessedik kapitalista fejlődést készít elő; szervezett kapcsolatot létesít az oktatás és a termelés, illetve a gazdaságpolitika és a nevelés között. Ezért a termelőerők fejlesztéséhez szükséges új tudásszükséglet birtokába akarja juttatni a felnövekvő ifjúságot, illetve a termelő parasztságot. (Tóth 1980)

Az iskolai munka szervezésének körültekintő, tudatos módszere mind didaktikai, mind metodikai vonatkozásában példamutató az őt követő korszakokban is. Az általa bevezetett viták, párbeszéddek formájában történő beszámoltatás és a tananyag ilyen történő elmélyítése merészen újszerű, és időt álló módszernek bizonyult. A munkát Tessedik oktatási és nevelési módszerként alkalmazza. Nála a munka egyrészt az ismeretszerzés eszköze a gyakorlati oktatásban, másrészt a megtanult ismeretek gyakorlati alkalmazásának módja. Nevelési eszközként a munkát a tétlenség, a tunyaság, a restség elleni küzdelemben használja fel. Legfőbb célja, hogy már gyermek-, és ifjúkorban váljék szokássá a munka. A „serénység és szorgalmatosság”, a hasznos munka az alapja a jólétnek; a polgári művelődési és társadalmi felemelkedésnek is ez a forrása és az útja.

Tessedik fejlett valóságérzékére vall, hogy különbséget tesz a tevékenység és a munka között. Tudatosan használja e két fogalmat, két nevelési eszközt, A tanuló örömteli, vidám tevékenységéről beszél, amikor a cselekvés örömet, újszerűségét használja fel a figyelem és az érdeklődés fenntartására. Viszont a munkáról szól, amikor az élet feladatainak megvalósítására, a leendő helytállásra való felkészítést hangsúlyozza. Ez alatt általában hasznos tevékenységet ért. (Tóth 1980)

3.4. A projektpedagógia, projektoktatás

A mai értelemben használt projektorientált oktatás több mint százéves iskolai gyakorlattal rendelkezik. A kompetencialapú oktatás-nevelés térhódítása kapcsán igazán csak újbóli felfedezéséről beszélhetünk. Bánka (2008) azonban rávilágított arra, a „Tessedik Sámuel nevelésfilozófiája a projektpedagógia és John Dewey pragmatizmusának tükrében” című igazán kiváló dolgozatában, hogy a nagy reformpedagógusokat több mint 100 évvel, Dewey-t majd 150 évvel megelőzve, Tessedik oktató-nevelő munkáját a mai értelmezés szerinti projektpedagógiában meghatározott projektoktatási alapelvek szerint folytatta az általa létrehozott intézményben. Mivel a korszak neveléstörténetével foglalkozom, érdekesnek találtam a témát újból elővenni és néhány gondolattal a téma más irányú megvilágításához hozzájárulni.

Amíg a projektpedagógia a nevelés mindennapi gyakorlatában a világ több országában természetessé vált, addig a hazai közoktatásban nem terjedt el, annak ellenére sem, hogy jelen volt már korábban is, akár a reformpedagógiai intézményekben, akár a szabadidős tevékenységekben, vagy éppen az erdei iskolákban. (M. Nádasi 2003)

A kooperatív tanulás mely paralell a projektpedagógiával, nemcsak tanítási módszer, hanem filozófia is – állítja Norm Green (idézi: Óhidy 2005). A kooperatív életszemlélet kölcsönös tiszteletre alapozott együttműködést és a közösség minden tagjának egyéni teljesítményét előtérbe állító szemléletet jelent.

A kooperatív tanulási formák alkalmazásának manapság egyre növekvő igénye az intézményes tanulásban a hagyományos pedagógia hiányosságaira vezethető vissza (Nagy 2005). A kiutat szerint – és mások szerint is – egy kompetencia alapú, kritériumorientált pedagógia bevezetése jelentheti. Ennek egyik legfontosabb tényezője az egyéni és csoportos, cselekvő tanulás rendszeres művelése, valamint a kooperatív tanulási formák alkalmazása az iskolában.

A kompetencia tevékenység alapú képzés elvei azonban csak (legfeljebb! a szerző) a gyakorlati foglalkozások keretei között érvényesülnek, az elméleti órák uralkodó módszerei a beszélgetés, magyarázat, szemléltetés, közlés és utasítás maradtak. Szerencsére napjainkban egyre többen ismerik fel, mekkora jelentősége van az önálló tanulói problémamegoldás, az együttműködés, a tolerancia, a kreativitás és a kommunikációs készségek fejlesztésének. (Emőkei - Bánka 2009)

Az Európai Unió 2000-ben publikálta az „Élethosszig tartó tanulás”-ról készített memorandumát (2010.03.22.). Elég világosan tudomásunkra hozza az EU- n belüli oktatási stratégiát megalapozó előtanulmány lényegét: "Az emberek következetes és tartós felnőttkori tanulási aktivitásának feltétele az, hogy akarjanak tanulni. Ha a tudással kapcsolatos korai gyermekkori tapasztalataik negatívak, első próbálkozásaik eredménytelenek voltak, akkor az iskola befejezését követően nem fogják folytatni a tanulást. Abban az esetben sem fognak tanulni, ha nem állnak rendelkezésre alkalmas, gyakorlatilag könnyen igénybe vehető tanulási lehetőségek. Nem fogják motiválni őket az olyan tanulási lehetőségek sem, amelyek tartalmi és módszertani vonatkozásban nem veszik figyelembe kulturális környezetüket és élettapasztalataikat." Ezt a szemelvényt azért építettem be a dolgozatomba, mert szellemiségében és tényszerűségében majd 250 év múlva is igazolja Tessedik éleslátását, és korszakokon átnyúló zsenialitását.

A projektpedagógia célkitűzése a konstruktív életvezetés; oktatási stratégiája a projektoktatás, megvalósulása kitágítja az iskolai kereteket, feltételezi a tevékenységorientált iskolamodell. A konstruktív életvezetés, mint alapérték biztosítja a nevelési folyamat irányításában, szervezésében a közösségfejlesztés és az egyén fejlesztésének harmóniáját. A konstruktív életvezetés szociálisan értékes és egyénileg is eredményes. A nevelés lényege az érték közvetítés, és feltételezi a felelős magatartás repertoárjának gyakoroltatását (Kováts-Németh M. 2004, 2006, 2008, 2010, 2011)

Bánka (2008) szerint Dewey Tessedikkel egybehangzóan vallja, hogy a gyermeki képességek értelmezéséhez, felméréséhez elengedhetetlenül szükséges a társadalmi viszonyok pontos ismerete. Amíg Tessedik egy idealizált jövőkép eléréséhez alakította nevelési rendszerét, Dewey azt vallja, hogy a felgyorsult társadalmi és tudományos fejlődés következtében értelmetlen dolog a gyermekeket egy adott társadalmi viszonyrendszerre felkészíteni. „A demokrácia és a modern gazdasági berendezkedések uralomra kerülésével lehetetlenség előre megállapítani, hogy például húsz év múlva minő lesz a civilizáció, így tehát lehetetlen a gyerekeket is bizonyos meghatározott viszonyokra előkészítenünk.” (Dewey, i. m. idézi Bánka 2009)

3.4.1. Projektpedagógiai definíciók (Emőkei - Bánka, (2009) alapján)

A legelső projekt definíció Richardstól származik 1900-ból: „A tanulónak a projektoktatásban valós feladattal kell szembesülnie, amelyben maga dolgozza ki részvételének egyéni tervét és annak az útnak minden részletét is, amely e terv megvalósításához vezet. Koránt sem kielégítő, ha a tanulónak csupán munkautasításokat kell követniük. (1. valóságos feladat, 2. a feladatmegoldás egyéni tervezése).

Kilpatrick (1918) szerint: „A projekt egy cél által meghatározott tapasztalatgyűjtés, céltudatos cselekvés, amelynél az uralkodó szándék (cél elérése) mint belső hajtóerő meghatározza a cselekvés célját, szabályozza annak lefolyását, motivációjához erőt ad.

Nelson és Borsing: „A projekt egy jelentős gyakorlati tevékenység, amely feladatorientált, és amelyet a gyermekek a maguk természetes módján terveznek és valósítanak meg, különböző fizikai eszközök felhasználásával jutnak tapasztalatokhoz és bővítik ismereteiket.”

Hortobágyi Katalin: „A projekt egy sajátos tanulási egység, amelynek középpontjában egy probléma áll. A feladat nem egyszerűen a probléma megoldása vagy megválaszolása, hanem a lehető legtöbb vonatkozásnak és összefüggésnek a feltárása, amely a való világban az adott problémához organikusan kapcsolódik.”

Karikó Sándor: „A projekt- pedagógiai értelemben- nem más, mint sajátos tanulási egység, egyszeri, komplex, szisztematikus, a hagyományos iskolai és osztálystruktúrára túllépő programterv, amely a tanár(ok) – diák(ok) közötti bensőséges, partneri együttműködésen nyugszik.”

Hegedűs Gábor és munkatársai (2002): „A projektoktatás egy tanulási- tanítási stratégia, a tanulók által elfogadott, vagy kiválasztott probléma, téma feldolgozása, amely egyénileg vagy csoportban történik, megszüntetve, feloldva a hagyományos osztály- tanóra kereteket, a végeredmény minden esetben egy bemutatható szellemi vagy anyagi alkotás, produktum, amely az alábbi jól elkülöníthető szakaszból áll.

B. S. de Boutemard szerint a projektoktatás (a külföldi szakirodalomban nem találkoztunk a projektpedagógia elnevezéssel) történelmi gyökerei éppúgy felfedezhetők Németországban, mint Amerikában. Az előbbiben a társadalmi- politikai feltételekből adódó korlátok akadályozták meg a kibontakozását, elterjedését.

Kovátsné-Németh Mária (2004) szerint a projektoktatás új oktatási stratégia, amely kiválóan alkalmas a tanulás tanulására. A projektoktatás olyan célközpontú oktatási stratégia, amely a sajátos célok elérését a valós életet integráló tanulási tartalommal, a komplex szemléletmódot segítő tevékenység-központú, feladatorientált tanulói tevékenységet biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel, az iskolai kereteket kiegészítve természetes tanulási környezetben valósítja meg, és az eredményeként létrejött projekt további célok megvalósítását motiválja.

A projektoktatás szakaszai (Hegedűs és munkatársai 2002)

- témaválasztás,
- tervkészítés (célok és feladatok megfogalmazása),
- szervezés,
- adatgyűjtés,
- a téma feldolgozása,
- a produktum összeállítása bemutatható formában,
- a projekt értékelése, korrigálás,

- a produktum bemutatása, nyilvánossá tétele,
- a projekt lezárását követő tevékenységek.

A projekt módszer mezőgazdasági szakképzésben történő alkalmazására alig találni említést az egyébként rendkívül gazdag szakirodalomban. (Makics Zoltán személyes közlése, lejegyezte Bánka 2008)

4. VIZSGÁLATOK, ÉRTÉKELÉSEK

Hegedűs Gábor és munkatársai: „A projektoktatás egy tanulási- tanítási stratégia, a tanulók által elfogadott, vagy kiválasztott probléma, téma feldolgozása, amely egyénileg vagy csoportban történik, megszüntetve, feloldva a hagyományos osztály- tanóra kereteket, a végeredmény minden esetben egy bemutatható szellemi vagy anyagi alkotás, produktum, amely az alábbi jól elkülöníthető szakaszokból áll. Ha az előzőekben érintett szakirodalmi szemelvényeket elemezve és értékelve kiosztjuk az azokban leírt szerepeket (T = tanár, D = diák) jól látható a tevékenységek végzésében a diákok (D) túlréprezentáltsága, ami nagyon helyesen a projektpedagógia célja. Az is fontos, hogy egyetlen tevékenység sincsen amit a tanár egyedül végezne.

- témaválasztás, T+D
- tervkészítés (célok és feladatok megfogalmazása), T+D
- szervezés, D
- adatgyűjtés, D
- a téma feldolgozása, D
- a produktum összeállítása bemutatható formában, D
- a projekt értékelése, korrigálás, T+D
- a produktum bemutatása, nyilvánossá tétele, D
- a projekt lezárását követő tevékenységek. T+D

A mátrixra azért van szükség, mert megkönnyíti annak a lehetőségét, hogy meg lehessen ítélni a mai fogalmain szerint Tessedik projektpedagógiát folytatott-e?

A CSELEKMÉNY MÁTRIX

A projektpedagógia szakértőinek leirataiból és a projektpedagógiát leíró definíciókból képzett csoportok	Néhány jellemző szemelvény Tessedik saját írásaiból és a Tessedikkel foglalkozó más szerzők műveiből, melyek igazolják a projektpedagógia definíciójának teljesülését
1. A tanulás és a cselekvőképesség (fejlődése, fejlesztése) szorosan összefüggenek egymással, aktívan megélik a történet, bekapcsolódnak a szűkebb-tágabb társadalom életébe,	A gimnázium elvégzése után Tessedik édesanyjának a tanácsára házi nevelői állást vállalt különféle házaknál, melynek hasznáról így emlékszik meg: „közelebről megismerkedtem a különféle polgári, nevezetesen iparos, kereskedői és ügyvédi házak szokásaival, gondolkodásmódjával, előítéleteivel, háztartásával, párbeszédeivel, hibáival, kihágásaival, erényeivel és szükségeivel. Hol lehetne ezt iskolában megtanulni? S mit ér minden tanulás ezek ismerete nélkül? Itt tanulmányoztam tanítványaimnak tehetségeit, képességeit, hibáit és gyengéit, de egyszersmind azon forrásokat és okokat is, amelyekből hibáik erednek. Megtanultam, ismerni a háziurak és asszonyok, a gyermekek és szolgák, segédek és inasok, patvaristák (ügyvédbotájrok) és vezetők szakácsnék és szolgálók, házibarátok és társalgók jó és rossz erkölcsait, s már ifjú koromban oly világ-, és emberismeretet szereztem magamnak, mely nélkül a világon oly keservesen lehet boldogulni.” (Önéletírás) „ott fogtam munkához, ahol legégetőbb szükség volt. A házi nevelés nagy munkáját házlátogatással kezdtem a nálam kosztban lévő gyerekeknél.....A beteglátogatásokat arra használtam fel, hogy nemcsak a beteget, hanem a jelenlévő egészséges családtagokat is igyekezzem felbuzdítani. Nyilvános előadásaimban igyekeztem felmutatni a babonaságnak, az uralkodó előítéleteknek és káros szokásoknak esztelenségét; s emellett kimutattam az isten munkáiban, a természetben nyilatkozó nagyot, szépet, és hasznosat. Ki akartam kutatni az emberi nyomorúság forrásait, rámutattam, s amennyire lehetett, azon igyekeztem, hogy azt bedugjam. Külön beszédeket tartottam a szülőknek, és külön a gyermekeknek. A kateketikai leckéken, felolvasások és reggeli könyörgések alkalmával fejtegettem a gazdák és cselédek, a felsőség és alattvalók, a tanítók és tanítványok, a szülők és gyermekek, a gazdagok és szegények, az egészségesek, a betegek és gyógyulók kötelességeit. Ez sem volt egészen haszontalan.” (Önéletírás) „ gyakorlatias tan módszerem sokaknak tetszését megnyerte, és a téli hónapokban kilencszáznál több jelentkező, kisebb és nagyobb tanítvány nem fért többé az épületbe.....” (Önéletírás) Tessedik a gyakorlás helyes metodikai felismeréséből indul ki; „Ahelyett, hogy állandóan azt hajtogattuk volna: Tedd ezt, tedd azt, amazt – megmutattuk az ifjúságnak, hogy mit kell tennie” Alapvető célja szerint ugyanis az ifjúságnak előbb meg kell tanulnia helyesen cselekedni. Ennek elérése csak kitartó munkával lehetséges. (Válogatott Pedagógiai Művei) Erre azonban türelemmel kell ránevelni a tanulókat. Tessedik és munkatársai tudják, hogy „ilyen esetekben nem alkalmasak az erőszakos eszközök, hogy a kényszer oktalan és mindig ellenkező hatást vált ki”. Ezen iskolának eszméje abból állott...” (Válogatott Pedagógiai Művei)
2.	„Az elméleti órákat gyakorlatok váltották, melyeknek az a jellemzőjük, hogy nem kézügyességi foglalkozások voltak, hanem a tanulók tényleges termelő

Az elmélet és a gyakorlat merev szétválasztásának megszüntetése, komplex elméleti és gyakorlati munkát.	munkát végeztek, vagy a földeken és a kertben, vagy pedig a létesülő műhelyekben.” (Önéletírás) Fel sem merült Tessedikben, hogy a hagyományos tantárgyi kereteket át kellene lépnie a természet- és társadalomtudományi ismeretek elsajátításához, csak ezt a gyakorlati problémák megoldásával kívánta megvalósítani. Ő csak kiegészíti az elméleti tantárgyakat a gyakorlattal. Népiskolájában a „ A tudományokat a körülmények szerint, különféle tanárok adták elő. A kisebb gyermekek az olvasókönyvet használták, a nagyobbak tudniillik a szeminaristák és gyakornokok tanulták a földrajz, természettan, természetrajz, emberi test, dietetika, polgári építészet, rendőrség, pénz és kereskedelmi tudomány, technológia, gazdaszat, chemia, neveléstan tantárgyakat”.(Önéletírás) A tantárgyak neveiből is arra következtethetünk, hogy tartalmuk meghatározásában a gyakorlati életben remélt hasznosságuk jelentette Tessedik számára a fő szempontot. „Ezen gyakorlati gazdaszati és ipariskolának eszméje abból állott, hogy benne a paraszt és a polgári gyermekek, nem szerint elkülönítve, úgy szerezzék meg a minden tekintetben szükséges reálismereteket, hogy emellett elég gyakorlati ügyességgel bírjanak a megszerzett tantárgyismeret az államélet különféle viszonyai között helyesen alkalmazni.” (Önéletírás) Ez az idézet elő fog fordulni később is, amikor a tanítványok egyenlő jogairól elmélkedünk. „ Míg az első osztálybeli tanulók a tanteremben tanultak, addig más osztálybeliek a dolgozótermekben és rakhelyeken voltak elfoglalva. Aztán az első osztályt felváltotta a második, majd ezt a harmadik, s így tovább. A folyosó oly munkák számára volt berendezve, amelyek nagyobb zajjal jártak, vagy melyeknek több tér kellett, pl.; az esztergályozás, gyapjútisztítás, osztályozás stb.” (Önéletírás) Fel lehet fedezni a tanrendszervezésben a kabinetrendszerű, (forgó színpados oktatásszervezést.
3. Az egyoldalú szaktárgyi (szaktudományi) specializáció feloldása, döntő kritériumai e tanulási formának, hiányoznak a merev iskolai órarendek és szervezési sémák.	„Értelmetlen és az életben hasznavehetetlen dolgoknak könyv nélkül való tanulása volt legnagyobb kínja fejemnek és szívemnek. Önállóan nem gondolkodhatni, magamnak nem vizsgálódhatni, ez volt az én második nagy kénem. Harmadik pedig az, hogy az iskolában friss vérrrel és egészséges testtel 3-4 órát kellett egyfolytában ülnöm.” (Önéletírás) „Mindaddig, amíg a fiatal embereket az iskolában olyan tárgyak tanulásával gyötrik, melyekre az életben nincs szükségük, s míg túrjuk, hogy az iskolai ifjúság siváron, tünán és tevékenység nélkül élje napjait és éveit, nem létesülhet semmiféle iskolareform. (Önéletírás) Tessedik – Dewey-től eltérően – nem szakad el a tantárgyi rendszertől, csak átalakítja azt, és kiegészíti az általa oly fontosnak tartott gyakorlati munkavégzéssel. „Hozzatok be az iskolába több könyveket, és hasznosabb tantárgyakat, erkölcsi és gazdaszati tárgyakat, jobb időbeosztást, jobb földmívelést, hogy mások is kövessék példátokat.” (Önéletírás)

	Kevés ideig foglalkoztatja a gyerekeket egyszerre egy tárggyal, csökkenti a kívülről megtanulandó leckék mennyiségét, és azt is csak azután engedi feladni, ha előtte kellőképpen elmagyarázták a tanítók. „Elegendőnek tartotta, ha a tanulók saját szavaikkal mondták vissza a tananyagot.” (Önéletírás) Tessediknek a 18. századi Magyarország társadalmi viszonyaiból adódóan számos problémával kellett lelkészként, tanítóként és dékániként egyaránt szembenéznie. Az alkalmazott oktatási módszerek primitívek, a büntetések kegyetlenek, az épületek sötétek, dohosak, egészségtelenek, a bútortart hiányos, nem megfelelő. A játék, pihenés nem ismertek, a tanulókat több órán keresztül ülésre kényszerítik. A tanárok nem magyaráznak, gépies, unalmas előadásokat tartanak. A tananyag kevés hasznos reálismeretet, és rengeteg latint és a falusi gyermek számára haszontalan elemeket tartalmaznak. (Tessedik: a Szentpétervári Pályázati értekezése, összeállítás) „A gyermekek emlékező tehetsége igen sok tárggyal túl van terhelve, egyéb testi és lelki energiák egészen elernyednek” (Tessedik Sámuel: A falu és az iskola rendezése, az ipar és a selyem termelés fejlesztésének legrövidebb és legbiztosabb útja.) „Mindezen munkáknál az idő és a körülmények határozzák meg az eszközök kellő alkalmazását” (Önéletírás) A következő szemelvény rávilágít arra, hogy az alapvető pedagógiai gondolatai miért nem veszítettek ma sem időszerűségükből: „...a gyakorlati gazdasági tanítással nemcsak az eddigi normáltanításnak hiányait lehet tervszerűen és reálisan eltüntetni, de általa a gyermeki erőt saját tevékenysége felkeltésével a legjobban ösztönözzük, felélesztjük, tágítjuk, gyarapítjuk, erősítjük, irányítjuk és korai foglalkoztatásuk által eljövendő hivatásukra előkészítjük,.....a fejlődő nemzeti ipar szolgálatába állítjuk” (Tessedik, idézi Kemény G. 1938) Tanítási módszerei korszerűek még ma is! „Az iskolai életet béklyóba kötő verbalizmus és drill helyébe olyan (agráripari, kereskedelmi, egészségügyi, rendészeti stb.) ismeretek megértésen alapuló elsajátítását állítja, melyeknek az életben való hasznosságát belátják a tanulók. Ugyanakkor alkalmazásuk gyakorlati jártasságát is elsajátítják.” Ennyire korszerű módon csak az a Tessedik tudhatott tanítani-nevelni, aki a rossz módszert, a verbalizmust a következőkben jelzett szigorral elítéli: „Az iskolás gyermekek a tanítók taktusverésére betűzgető, olvasó és imádkozó fecsegőgépek módjára értelmetlenül gajdolvá kerepelnek. „” (Önéletírás)
4. A csoport minden egyes tagja azonos jogokat élvez, és képességeik, tehetségük szerint	A gyermekek önrendelkezési jogának biztosításával: „tanítványaimat tehát értelmesen gondolkodó emberekké képeztem”, az egyén képességeinek, ízlésének, érdeklődésének figyelembevételével készítettem a falusi gyermekek szükségéhez mért olvasókönyvet. (a maga nemében elsőt a magyarországi evangélikus iskolákban) Ebben a könyvben mindent a gyermek felfogási lehetőségéhez igyekeztem alkalmazni, és csak azt vettem fel, ami a gyermekek értelmét megvilágosíthatja, a gondolkodást élesíti és a szívet nemesíti, s minden jóra alkalmassá teszi; a tanítónak pedig alkalmat nyújthat arra, hogy a tanítványokkal hasznos és tanulságos beszélgetést kezdjen.” (Önéletírás)

5. A csoportnak magának kell céljait meghatároznia, tanulás „kézzel fogható” produktumokhoz, konkrét eredményekhez vezet, végterméke egy közös alkotás.	Nevelési céljait így összegzi önéletírásában: „...értelmes embereket, jó keresztényeket, munkás polgárokat, ügyes gazdákat és gazdasszonyokat képeznek.” „ a nagy szükséglet, hogy a falusi iskolai tanítás hiányai reális tanokkal olyképpen pótoltassanak, hogy az Istennek műveiben való helyes ismerete terjesztessék; tanítványaimat, tehát értelmesen gondolkodó emberekké képeztem, óvtam őket a butaságtól, babonaságtól, veszélyes nézetektől, rendetlenségtől és büntől, hogy így a természet nagy teremőjének és fenntartójának igaz ismeretére, a természeti dolgok illő használatára, az iparra és ezzel a földi és mennyei boldogságuk megszerzésére vezessem.” (Önéletírás)
6. A választott témák mindig életszerűek, komplexek, a csoportnak a munkát önállóan kell megszerveznie, A kiválasztott témát tanulási folyamattá teszi. Az élet természetes integráltságát tükrözik. A témaválasztás alapjait a mindennapi problémák, valamint az aktuális és aktualizálható tanulói érdekek alkossák.	„...szemmel láthatólag és kézzel foghatólag ismerttettem meg a javított gazdászat, szántás, mesterséges rétművelés, istállózás, különféle kerti veteményezés, gyümölcsfatenyésztés, eleven sövények készítése, méh és selyembogár tenyésztés, lóhere és fűmag termelése, tisztítása és felhasználása módjával, hogy mindezt a saját tapasztalataik folytán ismerjék a tanítványok.” (Önéletírás) Iskolájában projekt szinten foglalkozott például: „a selyemtenyésztésre vonatkozó parancsot én a gyermekek által úgy hajtottam végre, hogy az egész selyemkészítési munka, kezdve az eperfának való föld előkészítésétől, a mag elvetésétől, kapálásától, és a csemeték átültetésén, tisztogatásán és locsolásán, a selyembogarak kiköltésén, felnevelésén, begubózásán, osztályozásán keresztül az egész selyem legombolításáig és felhasználásáig mindez a gyermekek kezén ment keresztül. Ezáltal az egész eljárást könnyedén felfogták és gyakorlatilag elsajátították.” „ Magyarországon terméketlennek tartott szikes föld művelésével: gyakori szántás, színtezés, más földdel való keverés, homokkal, hamuval, trágyával való behintés, lóhere és kukoricatermelés által oly használható állapotba hoztam, hogy már az első két esztendő alatt ötvenhárom féle terményt voltam képes rajta felmutatni és minden terménynek a háztartásban, kereskedésben, különféle iparágakban és gyárakban vehető hasznát megmutattam. Egy ily gyakorlati gazdasági leckének leírása megjelent az 1784. évi Wiener Provinzialnachrichten című újságban (4. negyed 1780-81. év, 82. szám ” (Önéletírás) Csak néhány a tessediki iskola „projektjei közül”: „a gyakorlati gazdasági kertben szemmel láthatólag és kézzel foghatólag, ismerttettem meg a javított gazdászat, szántás, mesterséges rétművelés, istállózás, különféle kerti veteményezés, gyümölcsfatenyésztés, eleven sövények készítése, méh-, és selyembogártenyésztés, lóhere és fűmag termelése, tisztítása és felhasználása módjaival, úgyhogy minezt saját tapasztalataik folytán ismerték a tanítványok, s megtanulták miként kelljen a gazdászat egyes részeit az egésznek kára nélkül, kevés és gyenge kézzel nagy haszonnal kezelni, s ekképpen az eddig használatlan terményeket a saját és a haza javára fordítani.” (Önéletírás)

	Az iskolás gyermekek négy hét alatt három mázsa tépetet készítettek a szegények számára; kétkerekű rokkán megtanulták, hogyan kell lenből vagy kenderből egyszerre két fonalat fonni; végre pedig gyakorolták magukat a magyar kecske- és juhgyapjú feldolgozásában, úgyhogy szövetségvetekedett az úgynevezett „Serge de Nimes vagy a Serge de Mome” nevű kelmékkel.”
7. A kooperatív és szociális tanulás lehetőségeinek megteremtését követeli meg. A közös feladat megoldása során gyakorolható a felelősségvállalás, az együttműködés, a kulturált vitatkozás, a konfliktusok kezelése, az érdekek egyeztetése.	Tessedik is mindig a társadalom egészében gondolkodott. Tanítóként és lelkészként mindegyik generációhoz szólni kívánt: „Külön beszédet tartottam a szülőknek, és külön a gyerekeknek. „Szükséges lenne egy könyv az anyák számára, a gyermek neveléséről; egy másik könyv a háztartások számára a családi kötelességekről; egy harmadik könyv a cselédek számára Lavater nyomán; végül egy könnyen felfogható népszerű házi káté a Szentírás alapján írva, melyben minden házi foglalkozásra nézve szabályok foglaltatnának.” (Önéletírás) ”Tessedik Pharamond, Menoie és Gellert írásain fáradhatatlan szorgalommal merítette természettani, gazdasági és erkölcsi-vallási ismereteit. Egyik tanárjának ez a rosszallását váltotta ki és arra intette az ifjú Tessediket, hogy inkább logikát tanuljon, mert akkor: „képes lesz minden dolgok felett helyes ítéletet mondani”. Tessedik fejébe semmiképpen nem fért az, hogy: „hogyan ítéltesen oly dolgok felett, melyek számára nem ismertek, és amelyekről még fogalma sincs”. Ezzel azonban nem elvitatni akarta a logika hasznát, hanem csak figyelmeztetni akarta a tanítókat, hogy tanítványaikat hasznos könyvek olvasására buzdítsák, a rosszaktól pedig óvják, terjesszék a jó könyvek ismeretét az ifjúság között, mert eddig ez ritkán történt.” (Önéletírás) „ezen iskola hasznai valának: a tanulókra nézve, amennyiben testi erejüket és lelki képességeiket fejlesztette, az ártalmas ösztönöket csillapítja, a restséget, unalmat, káros egyedüliséget, haszontalan idővesztegetést, erkölcsrontó fecsegést, játékosságot, veszekedést, féktelenséget, illetlenséget, sőt önfertőzést és más bűnöket eltávoztatá. Az iskola időnek, ifjú erőnek, tehetségnek, képességnek, hasznos ismereteknek, szabad időnek és multságoknak illő felhasználására buzdítsa. Az egész természeti, erkölcsi, keresztényi és nemzetgazdasági nevelést előmozdítja, különféle egyes különös körülményeket illetőleg, szabados dicsvágyat ébreszt arra nézve, hogy a tanulók másokat a tanulásban túlszárnyaljanak, és példát adjanak a jóban.” (Önéletírás)
8. Az iskola falain kívül bonyolódik le az oktatás-nevelés. Nyitottság. Új oktatási – képzési szinterek jelennek meg.	„A munkák úgy voltak beosztva, hogy a gyermekek minden évszakban el legyenek foglalva, hogy a szükséghez képest, különösen a földnek jobb művelése és hasznosítása, az iparnak felvirágoztatása, gyárak emelése és a kereskedelemnek nagyban való megmozdítása eszközöltessék. S ehhez képest nem lehettek egyhangúak és fárasztók, hanem változatosak, hogy a hosszan tartó erőfeszítés az ifjú erőt el ne riassza. Ezen munkák amennyire csak lehetett, mindig szabadban végeztettek, vagy pedig jó szellős helyiségben.” (Önéletírás)

9.

A tanár egy személyben tanuló és közreműködő, megfigyelő és közvetítő, valamint partner.

Tessedik elítélté a tanári autoritást az iskolában: „A tanító nem azért van az iskolában, hogy bizonyos eszméket rátukmáljon a gyermekekre.”

„Az iskolai fegyelemnek az iskolai életből kell fakadnia, nem a tanító személyéből.”

„Káros azonban minden olyan kényszer, amely az emberi természet ellen hat.”

Tanárai vezetése alatt gyakran fájdalommal tapasztalta:

„mint szokták az iskolában az ifjak fejét elbutítani, mert igaz az, és igaz fog maradni mindig, amit nekem egykor a tiszteletre méltó kupferzelli tanár, Meyer Frigyes írt: az iskolában templomban elbutított fő sohasem jó egyenes állásba vissza”

„Ezen gyakorlati gazdasági és ipariskolában a különféle gyermekekhez képest több mint hatvan féle munka végeztetett, de nem egyszerre, hanem lassan egymás után idő és körülmények, lelki-testi képességek, hajlam és kedv szerint; tehát a gyermekek nem terheltettek, nem osztatott ki nekik egész napi munka, hanem csak akkor alkalmaztattak, amikor arra leginkább alkalmasoknak látszottak. És e munkák mindig a helyi körülményekhez voltak szabva, s oly tárgyakra szorítkoztak, melyek iránt a legtöbb érdeklődésük volt, amennyiben a maguknak a gyermekeknek vagy szüleiknek, vagy más embertársaiknak és a hazának használtak vele, s egyúttal a hazai termények ügyes felhasználásával az állami kormányrendszert is előmozdították.” (Önéletírás)

„ És mily végtelen sok jót eredményezett a gyermekeknek munka általi feltűzése! A tanárokat örömmel várták be; a munkaórákat pedig folytonos élénkségekben töltötték, mivel a gyakori változás által mindig jókedvben és versenyzési buzgalomban tartattak, minek következtében utóbb nagyobb ügyesség és munkában való szenvedély fejlődött ki.” (Önéletírás)

10.

Alkotó jövőbetekintést és vállalkozást, fejlesztési feladatok megoldását, s egyúttal járatlan utak kiépítését, feltáratlan terület megismerését is jelenti.

Ennélfogva alapos, operacionalizált tervezőmunkát, folyamatos ellenőrzést, elemzést igényel, kitüntetett szerepet tulajdonít a rendszeres értékelésnek.

„ Így igyekeztem kipótolni az elemi oktatás hiányait: így ébresztettem, fejlesztettem, buzdítottam, foglalkoztattam a parasztgyermek tehetségeit saját munkájuk által; így készítettem őket elő jövőendő életpályájukra, hogy a közszolgálatban, a munkában megerősödvén, a nemzeti iparnak művelt előmozdítói lehessenek.” (Önéletírás)

„És ez azon álláspont, melyre én az iskolás gyermekeket emelni óhajtottam, mielőtt az iskolát elhagyva a haza közszolgálatába lépnek.” (Önéletírás)

--	--

5. KÖVETKEZTETÉSEK

Tessedik vitathatatlanul egyik legnagyobb érdeme: a gyakorlati oktatás és munkaiskola pedagógiai megalapozása, ki(tovább)fejlesztése és gyakorlati megvalósítása. A konkrét munkatevékenység közben kialakuló pozitív emberi tulajdonságok fejlesztése. Tessedik a nevelésének meghatározó jelentőséget, társadalomformáló szerepet tulajdonít, igaz kissé utópisztikus módon. Felismeri a nevelés struktúrájának sokoldalúságát, Ezt bizonyítják a testi, fizikai, erkölcsi és értelmi nevelésre vonatkozó megállapításai. Pedagógiai szemléletében azonban a munkára nevelés foglalja el a központi helyet, amely az iskolai élet minden részterületére kiterjed. Nem különíti el egymástól a nevelés egyes területeit, rendszeres pedagógiát nem alkot. Úgy gondolja és tanítja, hogy a munkára nevelés egyben testi-szellemi nevelés is, amely fejleszti az erkölcsi magatartást, ez pedig erősíti a munkában való helytállást. A munka eredményessége viszont szoros összefüggésben van az értelmi képességek fejlettségével, a korszerű ismeretek birtoklásával, illetve az életkori sajátosságokkal, a testi és szellemi teherbíró képességgel. Ennek szolgálatába állítja a büntetésről és jutalmazásról vallott igen korszerű, a pedagógia későbbi álláspontja által is igazolt nézeteit, pl. a testi fenyítést a leghatározottabban elutasítja, vagy a jutalmazásnak és a büntetésnek szerinte arányban kell állnia a pedagógiai szituációval.

Ebből az aspektusból fakad Tessedik didaktikájának és metodikai szemléletének leghaladóbb vonása: a tevékenység szerepének kívánalma, a tevékenység elvének gyakorlati megvalósítása. Ez nála a cselekvési készség kialakítása, az okosan gazdálkodni tudó, aktív, a köz javát szolgáló hasznosan munkálkodó ember nevelésének jegyében történt. Kiemelkedő érdeme Tessediknek az is, hogy hazánkban először vonta be a lányokat a fiúkkal együtt munkálkodó, lényegében azonos képzést nyújtó iskolai oktatásba.

Ifjú tanítványait tehát nem akarta kiemelni a rendi társadalomban elfoglalt helyükről, hanem rendjük keretei közt megtartva kívánta nevelni őket a társadalom lehető leghasznosabb tagjaivá. Éppen ez igazolja, hogy Tessedik nem volt forradalmár, egész élete során híve maradt a császárnak. Hitte, hogy az uralkodó rendeletei az ország javát szolgálják, és mindent meg is tett azok végrehajtása érdekében. Akkor is amikor a parasztság helyzetének javítása érdekében igen gyakran felemelte a hangját. Több művében szorgalmazta például a jobbágyfelszabadítást, mert a paraszti tulajdonnal való gazdálkodás nélkül nem tudta elképzelni az eredményes gazdálkodást.

Tessedik rendkívül gazdag és szerteágazó tevékenységéből tanulmányomban elsősorban pedagógiai, didaktikai, metodikai és iskolaszervezői munkásságát mutattam be, a mai projektpedagógia alapdefinícióinak szemszögéből, a lehetőségek adta keretek között.

Alaptézisem, hogy a gyakorlati oktatásra és a munkára nevelésre vonatkozó tanításait, és pedagógiai tapasztalatait alapján született megállapításait mindmáig időszerűnek és követendőnek tartom. Ezek alapján számomra Tessedik pedagógiai reformtevékenysége, nem csupán műveléstörténeti emlék, hanem olyan neveléstörténeti előkép, amely az általános pedagógiai tanulságokon túl sajátos aktualitással bír ma is. Tessedik ugyanis szoros összefüggésben értelmezi az elmélet és gyakorlat, az élet és iskola, illetve a társadalom élete és a termelés összefüggéseinek alapvető kérdéseit.

Ha a ma használatos szakzsargonra szeretném lefordítani, talán azt kellene írni, milyen összefüggésben lehet értelmezni a frontális és a kooperatív oktatási rendszereket, a globalizációt és az oktatást-nevelést-képzést, a „cyber” alapú nyitott világrendszert és a versenyképességet.

Tessedik ma is példát jelent azoknak, akik a művelődéspolitikai diszciplínáikat, pedagógiai, didaktikai reformterveiket a valóság sürgető realitásából származtatják.

Mindazonáltal én mégsem tartom Tessediket a mai értelemben vett projektpedagógusnak, annak ellenére, hogy látszatra számos a projektoktatással kapcsolatos pedagógiai didaktikai, és metodikai elem fedezhető fel munkásságában. Ha evidenciának tekintjük a projektoktatás ma egységesen elfogadott szakaszait (Hegedűs és munkatársai 2002), könnyen belátható, hogy kevés szemelvényt találni Tessedik műveiben arról, hogy a különböző témák kiválasztásába, a tevékenységek terveinek elkészítésébe, a munkafolyamatok szervezésébe, a „projektek” értékelésébe és jobbá-tételébe, korrigálásába bevonta volna a tanítványokat.

Tudom, ellentmondásosnak tűnik a megállapításom, hiszen a mátrixban minden szakaszhoz lehetett találni szemelvényt, melyből azt a következtetést kellett volna levonni, hogy teljesül a definíció, így teljesül a hipotézis is. A hiba azonban a csoportokon belül található, ugyanis a szemelvények nagy részében a kritériumok ugyan teljesülnek, de nem a tanulói csoportok szintjén, hanem Tessedik szintjén. Továbbá azt a tényt sem lehet teljes mértékben figyelmen kívül hagyni, hogy a Tessedik által megalkotott iskola minden pozitívumával együtt munkaiskola volt, amely támogatás híján önmagát el kellett, hogy eltartsa, erre számos igazolást lehet találni Tessedik írásaiban. Tehát fontos volt, hogy a tanulók ne hibázzanak, és szűkös volt a keret új tanulói alkotások, fejlesztések és kísérletek végrehajtásához.

A kooperatív tanulás vonatkozásában is hiányérzetem van! Tessedik, véleményem szerint csoportos oktatást folytatott, amely nem kooperatív oktatás. A kooperatív oktatást kifejező utalások nem jelennek meg leírásaiban. A kooperatív pedagógiai szemlélet a kölcsönös tiszteletre alapozott együttműködést és a közösség minden tagjának egyéni teljesítményének alapján történő feladatmegosztást jelenti a kidolgozandó cselekményben.

Tessedik óriási humanista és hatalmas filantróp volt. Minden kétséget kizáróan szerette és a legnagyobb jóindulattal, toleranciával és megértéssel kezelte környezetét, különösen tanítványait. Rendkívüli pedagógus volt, akire méltán büszkék lehetünk, nem elvitatva azt a tényt, hogy munkássága számos tekintetben alapjául szolgált a mai modern projektpedagógia kialakulásához.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Máth, J. (2013): *A természettudományos oktatás válsága*, in: Génius Műhely 11. Szerk: Dr. Balogh László, A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége Kiadványsorozata, Budapest 2013.
Tessedik, S. ford. Zsilinszky Mihály (1942): *Önéletírás*, Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta: dr. Nádor Jenő. Szarvas, 1942.
Kováts-Németh, M. (2010): *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*. Comeinus Kiadó Kft. Pécs

Kőváriné, – Bogáthné Erdődi, J. (2010): *Projektpedagógia*, Segédlet a kompetencia alapú pedagógusképzés módszertani megújulásához, támo-4.1.2/b projekt, Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet
<http://pszk.nyme.hu/downloads/TMOP%204.1.2/Kpz%20kpze%20tananyagok/projektpedagogia.pdf>

Tessedik, S. (1786): *A parasztember Magyarországon micsoda és mi lehetne, egy jó rendbe szedett falunak rajzolatjával egyetemben*,
<http://mek.oszk.hu/04800/04869/html/parasztok0012.html>

Tóth, L. (1980): *Tessedik Sámuel pedagógiai reformtevékenysége*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Hortobágyi, K. (1998): *A projekt módszer történeti előzményei*. Kézirat, OKI, 1998.

Wikipedia (2017), *Ratio Educationis*, https://hu.wikipedia.org/wiki/Ratio_Educationis

Penyigei, D. 1980: *Tessedik Sámuel*, Akadémia kiadó, Budapest 1980.

Vincze, L. (1956): *Tessedik Sámuel válogatott pedagógiai művei*, Budapest, 1956, 102-103. p.

Galgóczi, K. (1879): *Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Évkönyve*. Budapest 1879.53.

Bánka, P. (2008): *Tessedik Sámuel nevelésfilozófiája a projektpedagógia és John Dewey pragmatizmusának tükrében*, <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/tessedik-samuel-nevelesfilozofiaja-a-projektpedagogia-es-john-dewey>

M. Nádas, M. (2003): *Projekttanítás*, Elmélet és gyakorlat. Oktatásmódszertani Kiskönyvtár, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, p. 88-89.

Óhidy, A. (2005) : *Az eredményes tanítási óra jellemzői*. Kooperatív tanulási formák a gyakorlatban, 100-108.p Új pedagógiai szemle 55. évf. 12. sz. 2005. december
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00098/2005-12-mu-Ohidy-Eredmenyes.html>

Nagy, J. (2005): *A hagyományos pedagógiai kultúra csődjé*. Az Iskolakultúra 6–7. sz. mell.
http://epa.oszk.hu/00000/00011/00094/pdf/iskolakultura_EPA00011_2005_06_07_III-XI.pdf

Emőkei, A.- Bánka, P. (2009) : *Projekttanítás*, Tankönyv, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő

Memorandum on Lifelong Learning, Brussels, European Commission, 30. 10. 2000.
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=eu-dok-memorandum>

Kováts-Németh, M. (2004) *A projekt tanítás jelentősége a tanárképzésben és a tanártovábbképzésben*
 In.: Projekt módszer IV. szerk.: Hegedűs Gábor, Kecskemét, 2004. 6.

Kovátsné Németh Mária (2006): *Fenntartható oktatás és projektpedagógia*. In:
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2006-10-mu-kovatsne-fenntarthato>

Kováts-Németh, M. (2008): *A projekt tanítás mint a fenntarthatóság oktatási stratégiája*. In.: A tanítás-tanulás hatékony szervezése. Educatio. Bp. 2008. 176-184.o.

Kováts-Németh, M. (2011): *Környezetpedagógia*. Balaton Akadémia Kiadó, Keszthely.

Kováts-Németh, M. (?): *A hatékony tanulást elősegítő módszerek*,
<http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/Kovatsne1.pdf>

Hegedűs, G. szerk. (2002): *Projektpedagógia*. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, 2002.

Kemény, G. ford. (1938): Tessedik S.: *Tizenkét paragrafus a magyar iskolai ügyről*. in: Szarvasi nevezetességek.

Tessedik, S. (1803) : Pályázati értekezés az alábbi felhívásra, (Tessedik Sámuel 1803. évi szentpétervári Pályázati értekezése). In: dr. Tóth Lajos: Tessedik Sámuel pedagógiai reformtevékenysége, a függelékben, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980, 255.p.

A Tessedik Sámuel által alapított mezőgazdasági szakiskola latin nyelvű tanítási terve (1799). Ford.: Fábrián István. In: Tessedik Sámuel: Önéletírás.

Tessedik, S. () : A falu és az iskola rendezése, az ipar és a selyem termelés fejlesztésének legrövidebb és legbiztosabb útja.